

Відгук офіційного опонента
на дисертацію Білоконя Олександра Павловича
на тему «Управління матеріально-технічним забезпеченням в аграрному
секторі», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 07 «Управління і адміністрування»
за спеціальністю 073 «Менеджмент»

Проведений аналіз дисертації та опублікованих праць за темою дослідження дозволяє охарактеризувати основні результати наукової роботи й встановити їх відповідність критеріям, викладеним у Порядку присудження ступеня доктора філософії.

1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок з напрямками виконання науково-дослідних робіт, науковими програмами, планами, темами

Актуальність теми дисертації визначається важливістю питання управління матеріально-технічним забезпеченням в аграрному секторі у сучасних умовах, оскільки зазначений сектор економіки відіграє важливу роль у продовольчому забезпеченні країни. Подальший розвиток виробництва та збуту агропродовольчої продукції пов'язується із заходами щодо удосконалення матеріально-технічного забезпечення виробничих процесів. Останнє ж, як це доведено чисельними дослідженнями вітчизняних і зарубіжних вчених, визначається, з одного боку, станом галузей промисловості, що виробляють засоби виробництва для аграрного сектора, зокрема, тракторним і сільськогосподарським машинобудуванням, автомобілебудуванням. З іншого боку, суттєву роль відіграє товаропровідна мережа матеріально-технічного забезпечення, що функціонує через ринки сільськогосподарської техніки, інших матеріальних ресурсів.

Варто зазначити, як свідчить статистика в досліджуваній період зріс продаж сільськогосподарської техніки українського виробництва, що стимулювало розвиток вітчизняного машинобудування. Зростав й імпорт в

Україну і продаж зарубіжної сільськогосподарської техніки, зокрема, техніки для збирання і обмолоту сільськогосподарських культур, ґрунтообробної техніки.

З часу переходу нашої країни до ринкових відносин науковий і практичний інтерес викликає питання удосконалення управління матеріально-технічним забезпеченням в аграрному секторі. Не зважаючи на чисельні наукові публікації, що свідчать про значну зацікавленість вчених економістів-аграрників досліджуваною проблематикою, недостатньо вивченими залишаються такі питання, як формування системи управління матеріально-технічним забезпеченням на інноваційних засадах, розвиток організаційно-економічних підходів щодо підвищення ефективності системи матеріально-технічного забезпечення на засадах сталого розвитку, створення інноваційних сировинних баз енергозабезпечення аграрного сектору.

У такому розрізі досліджувана наукова проблема є актуальною. Цьому відповідають об'єкт і предмет дослідження, мета і завдання дисертації.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва за двома темами: 1) «Науково-методологічне забезпечення підприємницької, маркетингової, логістичної діяльності підприємств агропродуктового комплексу та розвитку земельних відносин на інвестиційно-інноваційних заходах» (№ державної реєстрації 0116U000001); 2) «Теоретико-методологічне забезпечення управління підприємницькою діяльністю на ринках продукції, ресурсів, послуг та інформації на інвестиційно-інноваційних та маркетингових засадах» (№ державної реєстрації 0121U108930). Роль здобувача полягала у розробці теоретико-методичних та практичних аспектів підвищення ефективності управління матеріально-технічним забезпеченням в аграрному секторі.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Дисертаційна робота є кваліфікаційною науковою працею, що містить науково обґрунтовані теоретичні та прикладні результати, відзначається логічністю викладу матеріалу, комплексно розкриває досліджуване питання, має належний рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. З огляду на зміст роботи завдання дослідження реалізовані, поставлена мета досягнута.

Встановлено, що теоретичною базою дисертаційної роботи є методологічні засади економічної теорії, наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників з питань управління матеріально-технічним забезпеченням в аграрному секторі.

З метою реалізації поставлених у дисертації завдань здобувачем використані такі апробовані економічною наукою методи досліджень, як метод аналізу і синтезу, монографічний метод, метод математичного вирівнювання, метод експертних досліджень, метод групування, абстрактно-логічний метод.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України, дані Державної служби статистики України та Міністерства аграрної політики та продовольства України, нормативно-довідкова література, публікації вітчизняних і зарубіжних учених, електронні ресурси мережі Інтернет, результати особистих спостережень здобувача.

Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в дисертаційній роботі, ґрунтуються, зокрема, на критичному аналізі спеціальної літератури (монографій, статей та ін.) з досліджуваного питання (167 найменувань), що сприяє забезпеченню достатнього рівня обґрунтованості результатів дослідження. Сформульовані висновки і рекомендації характеризуються повнотою, логічністю й аргументованістю.

Основні положення і результати дисертаційної роботи пройшли широку апробацію на науково-практичних конференціях.

3. Новизна результатів проведених досліджень у дисертації

У дисертації сформульована та обґрунтована сутність теоретичних і методичних положень, що характеризується новизною. Найбільш суттєвими результатами дослідження, які мають наукову новизну та отримані особисто здобувачем, є такі:

- вперше обґрунтовано міждисциплінарний підхід до формування циркулярної системи управління матеріально-технічним забезпеченням аграрного сектора на засадах технології блокчейн, який базується на інтелектуальній підтримці прийняття рішень та конфіденційності суб'єктів господарювання;

- удосконалено методичний підхід до формування алгоритму визначення економічної стійкості матеріально-технічного забезпечення аграрного сектору, який на відміну від наявних ґрунтується на системі індикаторів, що визначають залежність станів і переходів системи, а також на комплексній діагностиці економічної стійкості, визначає рівень інтеграції внутрішніх і зовнішніх впливів підсистем;

- удосконалено підхід до структури організаційно-економічного механізму управління системою матеріально-технічним забезпеченням аграрного сектору, який на відміну від наявних ґрунтується на принципах процесного підходу, оцінці структурних елементів та їх взаємодії з урахуванням технологій, що використовуються, та кон'юнктури ринку сільськогосподарської техніки;

- набув подальшого розвитку підхід до створення центру агрокомпетенцій, який на відміну від наявних дозволяє забезпечити потреби агровиробників аграрного сектору у засобах виробництва, підтримувати їх працездатність шляхом надання відповідного сервісу та інформаційно-

консультаційних послуг на регіональному рівні, впровадження систем Extension та smart-стратегування;

- набули подальшого розвитку теоретичні підходи до сутності системи матеріально-технічного забезпечення аграрного сектору, які на відміну від наявних визначають її в контексті товарного обігу, спрямованого на прискорення та здешевлення процесу обміну шляхом оптимізації використання засобів виробництва;

- набув подальшого розвитку методичний підхід до оцінювання рівня управління матеріально-технічним забезпеченням аграрного сектору, який на відміну від наявних дозволяє характеризувати тенденції розвитку регіону, уникаючи неоднозначності оцінки впливу чинників.

- набув подальшого розвитку комплексний підхід до розвитку аграрного сектору на засадах інноваційних рішень, який на відміну від наявних дозволяє забезпечити удосконалення системи матеріально-технічним забезпеченням аграрного сектору та її управління на інноваційних підходах.

4. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації

Теоретична і практична цінність представлених результатів досліджень полягає у обґрунтуванні у розробці теоретичних та методичних підходів щодо удосконалення системи управління матеріально-технічним забезпеченням в аграрному секторі.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи управління матеріально-технічним забезпеченням в аграрному секторі» досліджено наукові підходи до формування матеріально-технічного забезпечення в аграрному секторі (стор. 21-39), обґрунтовано концептуальні засади розвитку матеріально-технічного забезпечення аграрного сектору в умовах інноваційно-орієнтованої економіки (стор. 40-62), розкриті теоретико-методичні напрями удосконалення діагностичної оцінки системи матеріально-технічного забезпечення аграрного сектору (стор. 62-85).

У другому розділі «Стан і тенденції розвитку управління матеріально-технічним забезпеченням в Харківській області» проведено оцінювання рівня управління матеріально-технічним забезпечення аграрного сектора країн Європи та України (стор. 88-107), проаналізований стан матеріально-технічного забезпечення аграрного сектору Харківської області (стор. 107-130), здійснено аналіз управління матеріально-технічним забезпеченням в контексті інноваційного розвитку аграрного сектору (стор. 130-149).

У третьому розділі «Основні напрями удосконалення управління матеріально-технічним забезпеченням» розкриті підходи щодо формування системи управління матеріально-технічним забезпеченням на інноваційних засадах (стор. 152-170), розроблено пропозиції з щодо підвищення ефективності системи матеріально-технічного забезпечення на засадах сталого розвитку (стор. 170-193), обґрунтовано доцільність формування сировинної бази виробництва біогазу як складової матеріально-технічного забезпечення аграрного сектору (стор. 193-208).

Науково обґрунтовані теоретичні і практичні результати представлених у дисертації досліджень підтверджено відповідними документами апробаційного характеру, що засвідчують їх розгляд та можливе впровадження у практичну діяльність: Національним науковим центром «Інститут аграрної економіки» (довідка № 10/404 від 14.11.2023 р.), Департаментом агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації (довідка № 08-30/08/2284 від 15.11.2023 р.), Харківською районною військовою адміністрацією Харківської області (довідка № 01-41/3548 від 10.11.2023 р.), Державним біотехнологічним університетом (довідка № 01-24/1353 від 01.11.2023 р.), Національним науковим центром «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського» (довідка № 01-27/654 від 11.10.2023 р.).

5. Оцінка змісту дисертації, відповідність встановленим вимогам та відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Проведений аналіз дисертації дає підстави зробити висновок, що робота є завершеним науковим дослідженням, яке містить елементи наукової новизни і практичної значимості. Рецензована робота є кваліфікаційною науковою працею, що містить вагомі теоретичні та науково-практичні висновки і рекомендації. Дисертація написана українською мовою, її зміст викладено в логічній послідовності, проілюстровано таблицями і рисунками. Робота структурована відповідно до встановлених вимог: титульний аркуш, анотація, список публікацій здобувача, вступ, три розділи, висновки і пропозиції, список використаних джерел, додатки.

Ознайомлення з текстом дисертації та науковими працями дає підстави стверджувати, що здобувачем дотримано принципи і норми академічної доброчесності. Посилання, подані у дисертації, сформульовані з дотримання чинних норм законодавства про авторське право, що теж характеризує відсутність порушень академічної доброчесності у роботі.

6. Повнота викладення результатів дисертаційного дослідження в опублікованих працях

Результати дослідження та основні наукові положення дисертації опубліковано в 11 наукових публікаціях загальним обсягом 4,34 ум.-друк. арк., з них чотири - у наукових фахових виданнях, шість - у матеріалах наукових конференцій, одна - у зарубіжних виданнях.

На захист виносяться виключно особисті розробки здобувача.

В опублікованих працях знайшли своє відображення основні висновки й пропозиції та зафіксовано пріоритет дисертанта в розробці зазначеного наукового питання. Кількість та обсяг публікацій, географія їх видання засвідчують повноту й відповідність чинним вимогам до висвітлення

основних наукових здобутків здобувача. Перелік опублікованих праць відображає зміст дисертації відповідно до чинних вимог.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту, структури та оформлення дисертації

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу в цілому, варто звернути увагу на такі дискусійні положення і зауваження.

1. Слід відмітити, що дисертація на тему «Управління матеріально-технічним забезпеченням в аграрному секторі» відповідає спеціальності 073 «Менеджмент». При цьому в даній роботі матеріально-технічне забезпечення розкривається як процес, а управління матеріально-технічним забезпеченням розглядається з позицій процесного підходу, який поширений в наукових дослідженнях. З точки зору функцій управління досить повно подані такі, як: функція цілевстановлення (визначення мети управління матеріально-технічним забезпеченням аграрного сектора); функція планування (прогнозування розвитку матеріально-технічного забезпечення аграрного сектора); функція організування (формування відповідних блок-схем оргпроекування). Однак в роботі варто було б більше приділити таким функціям управління, як мотивація та контроль.

2. Варто позитивно в цілому оцінити авторські підходи щодо інтегрального оцінювання рівня управління матеріально-технічного забезпечення аграрного сектору та обґрунтування відповідної системи показників (рівень управління основними засобами в аграрному секторі, рівень управління інвестуванням матеріально-технічного забезпечення аграрного сектору, рівень управління послугами матеріально-технічного забезпечення аграрного сектору, рівень управління технікою та потужностями в аграрному секторі, рівень управління рухом техніки в аграрному секторі). Однак, дискусійним, на наш погляд, є віднесення до інтегральної оцінки такого показника, як «рівень управління людськими

ресурсами в аграрному секторі», що включає кількість зайнятого населення, кількість найманих працівників, працевлаштування незайнятих трудовою діяльністю громадян, зайнятість молоді, плинність кадрів, працюючих пенсіонерів. Варто було б звузити категорію людських ресурсів до тих, хто безпосередньо зайнятий матеріально-технічним забезпеченням аграрного сектору.

3. У роботі проведений аналіз технічного потенціалу машинобудівних підприємств Харківської області, які виробляють техніку для аграрного сектора (Харківський тракторний завод, виробник ґрунтообробних агрегатів підприємство «Лозівські машини», виробник ґрунтообробної та зернозбиральної техніки підприємство «Хартехпром-97 «Слобода», Харківський завод «Поршень», підприємство «AVIRON СВЧ-технології» та ін.), визначені основні ресурси розвитку тракторного і сільськогосподарського машинобудівного комплексу області, зокрема, фінансові та інвестиційні ресурси. Втім, варто було обґрунтувати пріоритетні напрямки державного інвестування: виділення інвестицій у розвиток тракторного і сільськогосподарського машинобудування (тобто, виробникам техніки) чи спрямування інвестицій у розвиток матеріально-технічного забезпечення аграрного сектору (тобто, споживачам техніки).

4. Підрозділ 2.3 роботи, судячи з його назви, присвячений стратегуванню управління матеріально-технічним забезпеченням в контексті інноваційного розвитку аграрного сектору. Оскільки процес стратегування, як правило, означає розробку стратегій, то варто було б в дисертації передбачити формування стратегій матеріально-технічного забезпечення. Відповідно, в рис. 2.18 «Архітектоніка стратегування аграрного сектору на засадах інноваційних рішень» у наведеній блок-схемі доцільно додати блок «розробка стратегії матеріально-технічного забезпечення».

5. До практично-орієнтованих результатів рецензованої роботи можна віднести розробку проекту біогазової станції. Очевидно, дисертаційна робота виграла б, якби здобувач конкретизував проектні розрахунки для певного реального сільськогосподарського об'єкта.

6. Для реалізації поставлених у роботі завдань був застосований серед інших і графічний метод – не лише для ілюстрування структури та динаміки економічних показників, але й для візуалізації блок-схем, алгоритмів. Позитивно оцінюючи використання цього методу наукового пізнання, варто було б у тексті повніше окреслити сутність таких формулювань, наведених у назвах рисунків, як: «парадигма алгоритму інтегральної оцінки рівня управління МТЗ аграрного сектору» (рис. 2.1), «парадигма інвестиційного супроводу оновлення МТЗ аграрного сектору регіону» (рис. 2.13), «парадигма управління МТЗ аграрного сектору регіону» (рис. 2.14), «парадигма формування регіонального ЦА на інноваційних засадах» (рис. 2.15), «парадигма підсистем організаційно-економічного забезпечення МТЗ на засадах інноваційного розвитку» (рис. 3.4), «концептуальна парадигма організаційно-економічного забезпечення ефективності МТЗ в контексті інноваційного розвитку» (рис. 3.5).

7. У дисертації певна увага приділена питанням постачання аграрному сектору матеріально-технічних ресурсів, розкрита роль постачання у системі матеріально-технічного забезпечення. Втім, у цьому контексті доречно було б чіткіше окреслити місце закупівельної логістики у формуванні аграрного матеріально-технічного потенціалу та його використанні, доцільність застосування інструментарію закупівельної логістики для удосконалення матеріально-технічного забезпечення суб'єктів господарювання аграрного сектора.

8. Оскільки у роботі використовуються терміни «матеріально-технічне забезпечення» та «система матеріально-технічне забезпечення», то варто було б чіткіше розмежувати ці поняття. Аналогічно це стосується і термінів

«управління матеріально-технічним забезпеченням» та «підсистема управління матеріально-технічним забезпеченням».

Втім зазначені зауваження в цілому не знижують загальної позитивної оцінки дисертації й можуть бути предметом наукової дискусії під час захисту дисертаційної роботи.

Загальний висновок

Резентована робота є завершеною науково-дослідною роботою, виконаною на необхідному для дисертацій теоретико-методичному рівні, має науковий і практичний інтерес. Враховуючи належний рівень виконаних досліджень, а також актуальність теми роботи, наукову новизну результатів, їх наукове і практичне значення, відповідність вимогам п. 10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167, дисертація Білоконя Олександра Павловича на тему «Управління матеріально-технічним забезпеченням в аграрному секторі» рекомендується до захисту в спеціалізованій вченій раді для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент» з галузі знань 07 «Управління і адміністрування».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор

Василь ПЕРЕБИЙНИС

Особистий підпис В. Перебийніс
ЗАВІРЯЮ
Начальник відділу кадрів ПУЕТ
С. Іванчик